

ARVOSTELUT

Herätys aikaan

Virve Kallioniemi-Chambers

Ojanen, Eero 2007. Ajan Filosofia. Helsinki: Kirjapaja. 136 s.

Filosofi Eero Ojanen on kirjoittanut lukuisia kirjoja elämän peruskysymyksistä, muun muassa hyvyydestä, rakkaudesta, kauneudesta, kohtuudesta ja sivistyksestä. Vuonna 2007 julkaistussa, ulkoiselta olemukseltaan pienessä kirjassa Ojanen herättelee lukijaa pohtimaan elämän yhtä ulottuvuutta, aikaa. Kirjan lähestymistapa on arkisesta kielenkäytöstä ja kokemuksista kumpuavaa aikateeman pohdiskelua. Otsikot ovat kulttuurisista puhetavoista nousevia, kuten ajan virta, ajan henki ja meidän aikamme. Aika ilmiönä tulee ymmärrettäväksi, kun se liitetään johonkin. Kirjan jäsentelyssä aikaa suhteutetaan muun muassa ikuisuuteen, maailman ja elämän syntyyn, tulevaisuuteen sekä ajan ja ajalla hallintaan.

Kirja on ajankohtainen aikakaudellamme, jossa havaintomme itsestämme ja maailmasta ovat aikaa, erityisesti kellon aikaa, korostavia. Aika on teema, jota tutkitaan usealla tieteenalalla, esimerkiksi luonnontieteissä tai yhteiskuntatieteissä. Hallintotieteissä tarkastelun kohteena on ajan hallinta työpaikoilla, sosiologiassa tutkitaan akseleraatiota eli ajan kiihtymistä sosiaalisissa käytännöissä ja psykologiassa taas yksilöiden ja organisaatioiden yksitai moniaikaisuutta. Nämä suuntaukset asettavat ajan tarkastelun tietyn tieteen ja koulukunnan käsitteistöön ja näkökulmaan. Ojaseen kirjan lähestymistapaa ei voi selkeästi kategorisoida. Sillä on etunsa ja haittansa.

Kirjan alussa lukija saa kosketuksen ajan luonteeseen, jonka tiukat määrittely-yritykset jäävät aina jotenkin vajaiksi. Kirjassa aikaa luonnehditaan muun muassa henkiseksi olemassaoloksi. Ajan todetaan olevan totta, ei sopimus. Ojanen ei kuitenkaan esitä tiukkaa määritelmää, joten kirja vastaa lähestymistavaltaan teoksen nimessä mainittua filosofista näkökulmaa. Tieteenteolle ominaisten tarkkojen määritelmien puuttuminen ja kirjan jäsentelyn sisällöllinen päällekkäisyys toimivat parhaimmillaan johdatuksena elämän välttämättömyyksiin ja olemassaolon peruskysymyksiin. Tätä esimerkiksi kasvatuksen, opetuksen ja hoitoalan toimijat tarvitsevat, toimivathan he muutoin paljolti ulkoapäin säädellyn työn ja puhetapojen kentillä.

Kirjasta puuttuva aika-käsitteen tiukka määrittely muistuttaa osaltaan, että eri tieteenaloja edustavat ajan tutkijat ovat omaksuneet eri koulukunnan näkemyksiä, joita he ei välttämättä osaa enää edes kyseenalaistaa. Tästä esimerkkinä ovat kirjasta löytyvät pohdinnat ajan hengestä, kyseiseen teemaanhan törmää usein niin arkipuheessa kuin ihmistieteellisessä tutkimuksessakin. Ojanen muistuttaa, että niin sanotusta ajan hengestä kirjoittavat edustavat yleensä tuolle hengelle vastakkaista näkemystä. Käytäntö tulkitaan kriittisyydeksi. Ojanen esittää, että itse asiassa teksteistä löytyy useita erilaisia, myös toisillensa vastakkaisia ajan hengen kuvauksia. Ojaseen kirjan väitteet ja näkemykset kannustavatkin tekemään sellaista metatutkimusta, joka tekisi näkyväksi erilaisia 'ajan hengen' tulkintoja ja peruste-luja. Tutkija ei ole vapaa ajasta ja aikakaudestaan, mikä tutkimuksissa jää turhan vähälle käsittelylle riippumatta tutkimuskohteesta. Kirja muistuttaa epäsuorasti siitä, että historiasta

kiinnostuneet ja historiallisen lähestymistavan omaksuneet tutkijat voisivat avata aiempaa enemmän ymmärrystä ajassa elämisestä ja sen merkityksestä omiin tutkimuksiinsa ja tulkehtoihinsa.

Kirja tarjoaa myös käsitteellisiä vaihtoehtoja tai ainakin antaa aihetta miettiä niitä. Psykologiassa ja kasvatustieteissä käytetään muutoksen kuvauksessa käsitteitä motivaatio ja oppiminen, jotka kiinnittyvät tieteellisessä keskustelussa useampaankin koulukuntaan. Kirjassa luonnehdittu kaipauksen käsite ohjaa kuitenkin toisenlaiseen puheeseen. Kaipuu kuvastaa suhdettamme todellisuuteen, sillä ei ole aikaa ilman täysin toisenlaisen ideaa. Lukija innostuukin kysymään, miltä elinikäisen oppimisen idea näyttäisi teoreettisessa kuvauksessa, jonka keskiöön olisi asetettu ihmisen kaipuu.

Kirja tarkastelee ajankohtaista keskusteluteemaa kulttuurin monimuotoisuudesta – vaikkakaan ei aivan näillä sanoilla. Kirjan pohdinnat purkavat auki arkisia ilmauksia, kuten ”se ei ole tätä päivää” ja henkilö ”ei ole tästä ajasta”. Tällaisia ilmauksia käyttävää puhujaa voisi moniarvoisessa yhteiskunnassa nuhdella siitä, että hän katsoo hallitsevansa tätä aikaa ja katsoo voivansa määrittää, mikä kuuluu siihen ja mikä ei. Kyse on toiseuden rakentamisesta ja erilaisuuden ymmärtämisestä tai sen puuttumisesta.

Kirjan yksi jäsentely jakaa ajan menneisyyteen, tulevaisuuteen ja nykyisyyteen. Dimension ainekset ovat kaikki omalla tavallaan ajatuksia kutkuttelevia kysyessään niiden todellisuuspohjaa. Erityisesti kirjan huomio siitä, että tulevaisuuskeskustelussa näyttää olevan tabuna se ajatus, että asiat voivat olla tulevaisuudessa samoin kuin nyt. Tämä huomio avaa tärkeän näkökulman koulutuksen kentälläkin niin vahvana elävään kehitys- ja muutospuheeseen ja -toimintaan. Kuitenkin kun Ojanen laajentaa kolmikantaista jäsentelyään ja pohdintojaan tieto, tunne ja tahto -jakoon ja hyvyys, totuus ja kauneus -jakoon, jäsennyksien perusteiden esittely jää turhan niukaksi. Muutamalla sivulla tarkastellaan niin monitulkintaisia teemoja, ettei lukija voi vakuuttua päättelyjen osuvuudesta. Erityisesti jää kaipaamaan näiden teemojen liittämistä kirjan pääteemaan, aikaan.

Ojasen teos voi antaa myös hengellisen kokemuksen, kun esimerkiksi kuvaus ”aika loi ihmiselle kodin tähän maailmaan, mutta aika teki ihmisestä myös vieraan” johdattelee pohdintaan ihmisen paikasta maailmankaikkeudessa. Kirjan viimeisessä luvussa metaforat, muun muassa ajanranta, rakentuvat runollisiksi sanojen solinaksi, joka kasvattaa kaipuuta samalla rakentaen toivoa. Ojanen pysyttelee kaukana teknisestä metaforien käytöstä.

Kirja on mainio aikateeman pohtimisen herättelijä. Se tekee näkyväksi arkisia aikaa koskevia puhetapoja. Ajan tutkijalle se on mukava keskustelukumppani oman koulukuntansa trendien ja mahdollisesti turhankin jäykän käsitteiden käytön tunnistamiseksi. Kirjassa ei valitettavasti ole lähdeviittauksia, jotka helpottaisivat tietojen syventelyä. Esimerkiksi luvussa ”Kaikki on tätä aikaa” Ojanen tarkastelee ajan niukkuutta, kiirettä, joka on yleinen kokemus ajasta ja tapa puhua siitä. Lukija ei kuitenkaan saa lisätietoa, mitä muuta voisi lukea aiheesta. Alkuihastuksen jälkeen lukija jääkin kaipaamaan kirjalle jatkoa, erilaisten ajan sisältöjen monisivuisempaa tarkastelua. Ero Ojanen on vastannut tähän toiveeseen uutuudellaan, *Kreivin aika ja punainen minuutti. Suomalainen aikakirja* (Kirjapaja 2010).

KT Virve Kallioniemi-Chambersin väitöskirja (2010) tarkastelee yliopiston pedagogisen projektitoiminnan aikakulttuuria.